

O'ZBEK ADABIYOTIDA ONA OBRAZINI IFODALASHDA MILLIY AN'ANALAR

Zilola Ayitboyeva Babajon qizi

Urganch Ranch texnologiya universiteti o'qituvchisi

zilolahaitboyeva8@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17311900>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-oktabr 2025 yil

Ma'qullandi: 05-oktabr 2025 yil

Nashr qilindi: 10-oktabr 2025 yil

KEYWORDS

onalik, milliy an'analar, madaniy meros, jamiyat, tabiat, vatan.

ABSTRACT

Maqolada o'zbek adabiyotida ona obrazini ifodalashda milliy an'analar haqida so'z boradi. Unda ona obrazining badiiy adabiyotdagi o'zbek milliy qadriyatlari, madaniyati va an'analariga asoslanganligi ko'rsatilgan.

Ona masalasi turli xalqlar adabiyotida hamisha bosh mavzu bo'lib kelgan, o'zbek adabiyoti ham bundan mustasno emas. O'zbek adabiyotida ona obrazi nafaqat O'zbekistonning an'anaviy qadriyatlari va jamiyat tuzilmalarini, balki ayollarning asrlar davomida hissiy teranligi, kurashlari va matonatini ham aks ettiradi.

Ildizi qadimiy dostonlar va og'zaki ijodga borib taqaladigan o'zbek adabiyoti asrlar davomida sezilarli darajada rivojlandi. Ona obrazi tasviri XV asrda yashagan Alisher Navoiy kabi mumtoz shoirlar ijodiga borib taqaladi. Uning she'rlarida onalar ko'pincha ideal obrazlar bo'lib, ular fidoyilik, muhabbat va kelajak avlodni shakllantiruvchi tarbiyaviy ruhni o'zida mujassam etadi. Onaga bo'lgan bunday ehtirom o'zbek madaniy ruhiyatiga chuqur singib ketgan bo'lib, onaga oila va jamiyatning asosiy tayanchi sifatida qaraladi.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida ona obrazi yanada murakkab ko'rinish kasb etadi. Mualliflar onalar duch keladigan muammolarni, jumladan, ijtimoiy bosimlar, iqtisodiy qiyinchiliklar va shaxsiy o'ziga xoslik uchun kurashni o'rganadilar. Masalan, Hamid Ismoilov, Gulnora Ahmedova kabi zamondosh yozuvchilarimiz ijodida onalar nafaqat g'amxo'r, balki o'z orzu-intilishlariga ega shaxs sifatida ham tasvirlanadi. Ushbu rivoyatlar ko'pincha an'anaviy kutilmalar va shaxsiy erkinlik va qoniqish istaklari o'rtasidagi qarama-qarshilikni ta'kidlaydi.

Ona obrazi o'zbek adabiyotida ko'pincha matonat va kuch-qudrat ramzi sifatida namoyon bo'ladi. U hayot sinovlaridan go'zallik bilan o'tadigan donolik va axloqiy yo'l-yo'riq manbai sifatida tasvirlangan. Ko'pgina hikoyalarda onaning fidoyiligi syujet markazida bo'lib, fidoyilik mavzusiga urg'u beradi. Ona obrazi Vatan tushunchasi bilan ham bog'liq bo'lib, u millat ramzi, zamin va uning madaniyatining tarbiyalovchi jihati sifatida qaraladi. O'zbek adabiyotida onalik nafaqat shaxsiy tajriba, balki jamiyat qadriyatlari va me'yorlarining aks etishidir. Oilaviy rishtalar va ayollarning jamiyatdagi roliga urg'u berish doimiy mavzu hisoblanadi. Adabiyot ona haqidagi o'zgarayotgan tasavvurlarning ko'zgusi bo'lib, modernizatsiya va globallashuv

an'anaviy qarashlarga qanday ta'sir ko'rsatganini ko'rsatadi. Mualliflar ko'pincha madaniy merosni asrab-avaylash va zamonaviy voqelikka moslashish o'rtasidagi ziddiyat bilan kurashadilar.

O'zbek adabiyotida ona obrazi milliy an'analar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u mehr-muhabbat ramzi sifatida tasvirlanadi. Ona mehribon, sabr-toqatli va bolalarga g'amxo'r sifatida yoritiladi. O'zbek xalqi ona sifatida o'z farzandlarining baxti va kelajagini birinchi o'ringa qo'ygan. Tarbiya va ma'naviyat o'zbek oilasida ona zimmasidagi mas'uliyatdir. U bolalarga axloqiy qadriyatlar, milliy urf-odatlar, an'analarni o'rgatadi. Bu jihat adabiyotdagi ko'plab asarlarda, masalan, G'afur G'ulom va Abdulla Qodiriy ijodida o'z aksini topgan.

Qiyinchiliklarga chidamlilik o'zbek onalarining yana bir o'ziga xos xususiyatidir. Ona obrazida qiyinchiliklarga qarshi kurashish, sabr-toqat ko'rsatish obrazlari ko'p uchraydi. Unda onaning farzandlari uchun kurashi, har qanday vaziyatda ularni qo'llab-quvvatlashi aks etadi. Asarlarda ona milliy an'analar va madaniyat tashuvchisi sifatida yana bir bor yoritilganiga guvoh bo'lamiz. U farzandlariga milliy o'zlikni anglashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan tarix, madaniyat va an'analarni o'rgatadi.

Asarlardagi ona obrazini tabiat bilan bog'lovchi o'rinlar bizga onaning boshqa bir qirrasini ochib beradi. Ona obrazi ko'pincha tabiat bilan bog'liq. Tabiat go'zalligi ona siymosining muhabbati va ulug'vorligini aks ettiradi. Bu jihat ona va tabiatning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Demak, o'zbek adabiyotida ona obrazi milliy an'ana va qadriyatlar bilan mustahkamlangan. Ona nafaqat oilaning, balki butun jamiyatning joni.

Hamid Ismoilov asarlaridagi ona obraziga berilgan tasvirlar misolida oladigan bo'lsak, ular juda chuqur va serqirradir. U onani nafaqat hayot manbai, balki millat va madaniyat ramzi sifatida ta'riflaydi. Masalan, "Yodgor" romanida ona obrazining o'ziga xosligi, qudrati ko'rsatiladi. Onaning mehribonligi, sabr-toqati va qiyinchiliklarga chidamliligi hikoyaning asosiy g'oyalaridan biridir. Onaning vazifasi faqat oilaviy munosabatlar bilan cheklanmaydi, u o'z farzandlari va ularning kelajagi uchun kurashuvchi kuch sifatida ham namoyon bo'ladi.

Yana bir muhim jihat - onaning tarixiy-madaniy merosni avlodlarga yetkazish sifati. Ismoilov ona timsolida nafaqat shaxsiy, balki jamoaviy xotirani saqlovchi sifatida ko'radi. Bu onaning yurtga, xalqqa, uning tarixi va an'analarga bo'lgan muhabbatini ko'rsatadi. Shuningdek, Ismoilov asarlarida qiyinchiliklarga bardosh berib, har qanday vaziyatda farzandlarini qo'llab-quvvatlovchi ona obrazi tasvirlangan. U onaning kuchli ruhi va jasoratini juda qadrlaydi.

Umuman olganda, Hamid Ismoilovning onasi obrazlari insoniylik, mehr-oqibat va jasorat timsoli sifatida o'z o'rnini topgan. Avvalo, ularda insoniy munosabatlar, milliy qadriyatlar aks etadi.

Zamonaviy adabiyotda Gulnora Ahmedova ijodida ona obraziga berilgan tasvirlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, u onani mehribonlik, sabr-toqat va farzandlariga cheksiz mehr-muhabbat ramzi sifatida ko'rsatadi. Axmedova asarlarida onaning farzandlariga bo'lgan mehri juda kuchli tasvirlangan. Masalan, "Ona" hikoyasida ona har doim farzandlarining ehtiyojlarini birinchi o'ringa qo'yadi. Ushbu rasmda ona o'z farzandlari uchun qanchalik kurashishi, ularning baxti uchun mehnat qilishi aks etgan.

Yozuvchining "Yurakning ovozi" asarida ona obrazining qiyinchiliklarni yengib, tashvishlar bilan kurashayotgani ko'rsatiladi. Bu onaning kuchi va qat'iyatini ko'rsatadi. U hayotdagi barcha sinovlarga qaramay, hatto og'ir sharoitlarda ham farzandlarining baxtli

bo'lishi uchun kurashishi bilan ajralib turadi. U yana onani avlodlar tarbiyachisi, milliy an'analar davomchisi sifatida gavdalandiradi. "Qalbindagi ona" hikoyasida ona o'z merosi, madaniyati va qadriyatlarini farzandlariga qanday yetkazishi ko'rsatiladi. U onaning tarbiyalovchi roli va avlodlarni bir-biriga bog'lashdir.

Ahmedova asarlarida ona obrazi tabiat bilan bog'liq. Tabiat go'zalliklari ona mehri va ulug'vorligini aks ettiradi. Bu ona obrazini yanada muhim va qadrlashga loyiq qiladi. Gulnora Ahmedovaning ona obrazlari nafaqat shaxsiy munosabatlarni, balki jamiyat va madaniyatni ham aks ettiradi. Ular insoniylik, mehr-oqibat va matonat timsoli sifatida bezavol yashab kelmoqda.

O'zbek adabiyotida ona obrazi o'zbek jamiyatining hissiy, ijtimoiy va madaniy to'qimasini o'zida mujassam etgan boy va serqirra mavzudur. Adabiyot rivojlanishda davom etar ekan, onalar obrazi jamiyat me'yorlari va qadriyatlarida sodir bo'layotgan o'zgarishlarni aks ettiradi. O'zbek adabiyotida ona timsolida ayollar kurashi va zafarlari haqida teran ma'lumotlar berilganki, bu ularning boshiga tushgan kulfatlarga bardosh va matonat bilan bardosh bera olganliklaridan dalolat beradi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilov. H. - "Yurtimning yangi hikoyalari" (roman, hikoyalar).
2. Ahmedova G. - "Ona qalbi" (roman).
3. Navoiy A. - "Xamsa."
4. Murodov U. - "Ona obrazining adabiyotda o'rni" (ilmiy maqola).
5. Rahmonova M. - "Ona va onalik: zamonaviy adabiyotda."
6. Karimov T. Ona obrazining ma'naviy qadriyatlari (monografiya).
7. O'rta Osiyo adabiyoti jurnali - maqolalar to'plami (Hamid Ismoilov va Gulnora Ahmedova asarlari haqida).
8. Azimov S. - Ona: adabiyotda va jamiyatda (tahliliy maqola).